

Taasleitud Saaremaa atlase lugu

Oma auväärse õpetaja professor Herbert Ligi (25. okt 1928 – 12. nov 1990) 25. surma-aastapäevaks õnnestus mul täita üks tema kunagistest unistustest – üles leida Saaremaa maamöödu- ja revisjonikomisjoni lõpparuande juurde kuuluv 15 suureformaadilist lehest koosnev atlas ja tellida sellest, vaatamata ülimalt soolastele hindadele, kõrgkvaliteetsed digitaalsed koopiad ning need kodumaale tuua. Teemaga rohkem kursis olevad sõbrad ja kolleegid on sellest kuuldes rutanud mind õnnitlema. Teised küsivad, mida see Saaremaa atlas endast kujutab või mis selle üldse erilist on.

Imelisest ajaloolisest kartograafiast on väga palju räägitud ja kirjutatud ning maailma haridus- ja kultuurilembestes telekanalites on vanade kaartide lood püsivalt soovitud teema. Eesti ala katastrikaardid (geograafide keeles plaanid) ja nende juurde kuuluvad kirjeldusraamatud tekitavad erinevate maade kartograafiahuvilistes imetlust. Neis avaneb omaaegne asustuspilt: rida-, sumb- ja hajakülad, mõisad, asulad, linnad. Loomulikult ka teedevõrk ja selle juurde kuuluvad koolmed ja ülekäigukohad, sillad. Eraldi veel taliteed, suveteed, kõrtsid.

Kaartide kirjeldusraamatud toovad meieni kogu kaugeid esiisasid ümbritsenud maailma, sealhulgas koguni küngaste ja metsatukkade, saarekete, põldude-väljade, heinamaade ja karjamaade või koguni suurte kivide ja ojakeste rahvasuus levinud nimed. Andekad teadlased on osanud vanadest katastrikaartidest ammutada teavet inimese ja looduse omaaegsete suhete, jõukuse ja majanduselu erinevate tahkude kohta. Üks selline raamat, mis raamatukogudest veel leitav, on Herbert Ligi 1963. aastal ilmunud “Põllumajanduslik maa kasutus Eestis”.

Väikese kõrvalepõikena võib lisada, et meie lõunanaabrite lätlaste kollektiivses rahvuslikus mälus on maade mõõdistamised-kaardistamised veel tugevamini talletunud teema kui meil, eestlastel. Kogesin seda jutuaJamistes praeguse Läti Vabariigi presidendi, tollal veel Balti Assamblee presidendi Raimonds Vejonisega.

Põhjus on lihtne – juba esimene läti keelne romaan, 1879. aastal ilmunud Reinis Kaudzite ja Matiss Kaudzite külaelulugu kannab ilmekat pealkirja “Maamõõtjate ajad” (Märnieku laiki). Maade mõõdistamine ja krunti ajamine oli tõsine asi ja maamõõtja poolt kas juhulik või jootudest tingitud jõnksukene kaardil võis kaasa tuua naab-

